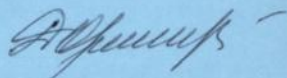

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА,
ФОЛЬКЛОРИСТИКИ ТА ЕТНОЛОГІЇ
ім. М. Т. РИЛЬСЬКОГО**

ДУДАР Олена Олександрівна

**УДК 398.8+784
(45 Укр. 3-4 ХМЕ)**

**МУЗИЧНИЙ ФОЛЬКЛОР
ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ПОДІЛЛЯ
(етномузикологічний та етносоціологічний
аспекти дослідження)**

17.00.03 – музичне мистецтво

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

Київ – 2007

313 (4ук) 0-699

48

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у відділі культурології та етномистецтвознавства Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України.

Науковий керівник: доктор мистецтвознавства, професор
Грица Софія Йосипівна,
Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України, провідний науковий співробітник відділу культурології та етномистецтвознавства (Київ).

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства
Смоляк Олег Степанович,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, завідувач кафедри музикознавства, методики музичного виховання та акторської майстерності (Тернопіль);

кандидат мистецтвознавства
Єфремова Людмила Олександрівна,
Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України, старший науковий співробітник відділу фольклористики (Київ).

Провідна установа: Харківський державний університет мистецтв ім. І.П. Котляревського Міністерства культури і туризму України, кафедра історії та теорії світової та української культури (Харків).

Захист відбудеться "15" червня 2007 р. о 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.227.03 по захисту дисертацій в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України (01001, Київ-1, вул. Грушевського, 4, IV поверх).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України (01001, Київ-1, вул. Грушевського, 4, IV поверх).

Автореферат розіслано "14" травня 2007 р.

Учений секретар спеціалізованої вченої ради

I.M. СІКОРСЬКА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЇ

Актуальність дослідження. Подільська земля привертає увагу багатством традиційної духовної і матеріальної культури. Її невід'ємною складовою є народнопісенна творчість у багатоманітності її груп і жанрів, яка вросла в життєвий простір досліджуваного регіону. Непроста геополітична ситуація Хмельницького Поділля у різні періоди історії України, зміна етнічних кордонів, міграційні процеси на цих землях, поліетнічність населення позначилися на характері традиційної народної культури. Вивчення пісенного фольклору Хмельниччини, якому присвячено цю працю, продовжує актуальний на сьогодні напрям регіональних досліджень, основи якого заклали праці П.Чубинського, В.Шухевича, В.Гнатюка, Ф.Колесси, В.Гошовського та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в контексті загальних наукових досліджень відділу культурології та етномистецтвознавства Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського Національної академії наук України в рамках комплексної теми "Музична культура Хмельницького Поділля".

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає у виявленні особливостей побутування пісенної культури усної традиції Хмельницького Поділля на основі узагальнення результатів наукових досліджень народної музики автохтонного населення.

З поставленої мети випливають такі **завдання**:

- охарактеризувати стан усної пісенної культури у деяких сільських фольклорних осередках Поділля;
- висвітлити сучасні форми побутування народнопісенної традиції регіону;
- визначити жанрову структуру пісенного репертуару;
- виявити ритмоструктурну типологію обрядових фольклорних жанрів;
- висвітлити фактори, які впливають на розвиток пісенного фольклору визначеного середовища;
- дати характеристику інформаторів досліджуваного регіону.

Об'єктом дослідження є музичний фольклор Хмельницького Поділля та його функціонування в сучасних умовах.

Предметом дослідження стали пісенні зразки, записані у селах Вінківського району Хмельницької області, а також зразки з інших районів означеного регіону (контрастної традиції).

Матеріалом дослідження є власний архів фольклорних записів автора, здійснених у 1997-2004 роках, особистий фоноархів викладача Хмельницької дитячої школи мистецтв Цимбалюк С.Д., матеріали рукописного

фонду ІМФЕ ім. М.Рильського НАН України, а також друковані збірники фольклору Поділля.

Методологічною основою дисертації стали праці українських етномузикознавців П.Сокальського, Ф.Колесси, К.Квітки, В.Гошовського, С.Грици, О.Смоляка, які є орієнтиром в дослідженні еволюції музичного мислення та структурних принципів.

В основу аналітичного зіставлення репертуару досліджуваного регіону покладено дію пісенної парадигми як сукупності варіантів пісенного твору та ідентифікації їх на різних рівнях спорідненості, розроблену українським етномузикознавцем С.Грицю¹.

У розв'язанні поставлених завдань визначальними виступали порівняльні методи аналізу пісенного фольклору з увагою до різних рівнів тотожності його структурних параметрів. Аналіз пісенного матеріалу здійснювався на семантичному та структурно-морфологічному (силаборитмічному, композиційному, ладовзукорядному та виконавському) рівнях. Застосовувалось анкетне опитування інформаторів.

В упорядкуванні та систематизації опрацьованого матеріалу ми спиралися на методики, розроблені етномузикознавцями С.Грицю, В.Гошовським, А.Іваницьким, О.Смоляком, та використовували власну, що відображено в аналітичних схемах і таблицях.

Для з'ясування теоретичних положень та вирішення практичних завдань у роботі використано такі **методи дослідження**: історико-типологічний, функціональний, соціологічний (опитування та анкетування респондентів), статистичний, мелографічний (ритмічного та мелічного моделювання), лінгвістичний та ін.

Наукова новизна отриманих результатів. У дисертаційному дослідженні охарактеризовано жанрово-стильові особливості народнопісенної культури Хмельницького Поділля; розглянуто питання співвідношення фольклору (сталой традиції, автентики) і фольклоризму. Зроблено ретроспективний аналіз зібраного матеріалу в діакронному та синхронному відношеннях. Простежуються взаємовідношення фольклору автохтонного і міграційного населення, рівень оновлення і змін у культурі регіону, збереження і втрати локальних ознак, вплив конфесійного фактора на структуру народнопісенного репертуару в обрядових жанрах, способи виконання (монодичний, підголосковий спів).

У процесі експедиційної роботи досліджено 17 фольклорних середовищ. Від 44-х інформаторів записано 814 народнопісенних зразків різних жанрів, що дало цілісну картину функціонування фольклору в зазначеному регіоні. Пісенні тексти досліджувалися у комплексі з обрядовими діяв-

¹ Поняття "пісенна парадигма" ввела в науковий обіг та обґрунтувала С.Грица у книзі "Мелос української народної епіки" (К.: Наук. думка, 1979. – С.36-44.)

ми, вивчалася наявність або відсутність тих чи тих обрядових дій. Зроблено спробу виявити характерні особливості поетичного наповнення матеріалу. Аналітична робота торкалася ритмоструктур пісенних зразків, їх інтонаційної системи. Порівняння зібраного нами матеріалу з тим, який представляють цей регіон існуючі публікації, показало, що останнім часом структура сільського фольклору має дещо інше функціональне призначення: його асимілює міська культура. Підтверджує таке спостереження інформація від людей, які народилися в селах, довший час жили в місті, а згодом знову повернулися в село.

У якості об'єктів дослідження свідомо обирали групи наближених і віддалених від міської культури сіл, аби порівняти динаміку фольклорного процесу. Модус мислення асимільованих міською культурою сіл інтегрує пісенний матеріал, віддалених – розводить за стильовими ознаками.

Практичне значення роботи. Результати дослідження дають уявлення про стан автентичного фольклору Хмельницького Поділля в сучасних умовах. Зібрані записи використовуються в репертуарі зразкового дитячого фольклорного гурту "Берегиня" Хмельницької дитячої школи мистецтв. Вони можуть бути застосовані з науковою метою для подальшого дослідження проблематики народнопісенної культури Поділля, в курсі лекцій з фольклору в середніх і вищих навчальних закладах.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлювалися на наукових конференціях, а саме: на Всеукраїнській науково-практичній конференції "Християнство в українській історії, культурі й освіті" (м. Тернопіль, Тернопільський державний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, 21-22.09.2000 р.), на Всеукраїнській науковій конференції "Традиційна народна музична культура Західного Поділля" (м. Львів, Державна музична академія ім. М. Лисенка, 17.11.2001 р.), на Всеукраїнській науковій конференції "Україна на межі тисячоліть: етнос, нація, культура" (м. Київ, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України, 19-20.11.2002 р.), на обласній науково-практичній конференції "Фольклорна спадщина та етнографія: шляхи збереження і розвитку" (м. Хмельницький, Обласний навчально-методичний центр культури і мистецтв Поділля, грудень, 2004 р.).

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації – 268 с. Бібліографія нараховує 238 позицій. В окремому томі додатків (244 с.) подано зафіксовані та транскрибовані дисертантом народнопісенні зразки й таблиці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *Вступі* обґрунтовано актуальність і наукову новизну теми дисертаційного дослідження, визначено мету і завдання, методологічну основу, об'єкт, предмет і практичне значення роботи, проведено огляд літератури з даного питання.

Перший розділ "Історичні умови формування фольклорної традиції Поділля" містить три підрозділи. Представлено оглядовий нарис історії Поділля, необхідний для виявлення передумов формування фольклорної традиції. У вивченні означеного регіону важливе значення мають історичні, географічні та етнографічні матеріали дослідників минулого (І.Франка, В.Антоновича, М.Грушевського, П.Чубинського, Ю.Сіцінського, М.Яворівського, В.Гульдмана, В.Отамановського, В.Гериневича, М.Белінського) та сучасності (І.Свешнікова, Я.Дашкевича, Я.Жупанського, В.Круля, А.Пономарьова та ін.).

У першому підрозділі "*Виникнення та документальна фіксація назви історично-етнографічного регіону*" аналізуються опубліковані в збірках матеріали про етнонім *Поділля* та його закріплення в пам'яті людей, що свідчить про сформовану регіональну самосвідомість.

Історики минулих століть датували виникнення назви *Поділля* періодом Золотої орди (В.Антонович), або часами становлення литовського князівства (А.Пшездзецький, М.Петров).

У різні часи назва краю варіювалася: з кінця XII ст. назви Пониззя, Побожжя були замінені на місцеву народну – Подолля, Подольє, Подол. Арабські картографи другої половини XIII – початку XIVст. використовують назву цього регіону України Бодол.

Сучасний адміністративний поділ не зберіг традиційної назви *Поділля*, а землі, що входили до його складу, стали ядром формування власне подільської культури і головним чинником збереження регіональної свідомості населення. Землі, що час від часу відривалися від Поділля, набували якості перехідних зон до культур суміжних районів: волинської, галицької, буковинської, наддніпрянської.

У другому підрозділі "*Особливості географічного розташування та адміністративно-територіального поділу Поділля*" розглядається геополітичне становище території сучасної Хмельниччини (Центрального Поділля) як складової частини України. В історичному аспекті це має двоякі виміри: з одного боку, на цю територію зазіхали різні вороги (за певних історичних обставин ці землі розглядалися як об'єкт експансії для соціального, духовного і релігійного поневолення місцевого населення), з іншого – геополітичне становище спричинило перехресні впливи культур Заходу і Сходу.

Адміністративно-територіальне і географічне розчленування Поділля у складі західно-українських земель у XIV – першій половині XX ст. чітко окреслило Галицьке або Західне Поділля (переважно Тернопільщина) зі своїми етнокультурними особливостями та Східне Поділля (переважно Вінниччина і Хмельниччина). Етнічні традиції регіону зберегли архаїчні елементи і, водночас, порівняно рано адаптували культурні впливи переважно західноєвропейських народів.

Третій підрозділ *"Етнічна структура населення Поділля. Міграційні процеси"* містить дані про етнічний склад народонаселення Хмельниччини. Переселення або міграції народів, цивільна або військова колонізація вільних земель і заселених територій, сприятливі природні умови і вигідне географічне розташування були фундаментом формування багатоетнічного складу населення регіону. Через ці землі проходили хвилі Великого переселення народів IV–IX ст. – гунів та аварів, волзьких булгар на Балкани у VII ст., угрів-мадярів у Дунайську низовину в IX ст., норвезьких вікінгів у IX–X ст., татаро-монголів у XIII ст. Тут перемінно володарювали такі держави, як Литва, Польща, Туреччина, Кримське ханство, Росія, Австрія, Румунія, Валахія та ін. Все це позначилось у компонентах матеріальної та духовної культури, у поповненні слов'янсько-українського населення іноетнічними елементами.

Тут подано відомості про географічно-статистичний опис Подільської губернії 1898 та 1913 рр. (Д.Онацький), дані переписів 1926, 1959, 1979, 1989 та 2001 рр.

Другий розділ "Весільний обряд на Хмельниччині" містить сім підрозділів. У першому підрозділі *"Збирання і дослідження весільних пісень на Поділлі (історичний екскурс)"* зроблено огляд праць з подільського фольклору, підготованих представниками української та польської науки: М.Гославським (1830), Й.Лозинським (1835), А.Метлинським (1854), С.Руданським (1862), Я.Головацьким (1878), П.Чубинським (1877), З.Доленгою-Ходаковським, Б.Попівським (1882), Л.Стадницькою (1888), С.Шаблевською (1888). На початку XX ст. дослідники звертають увагу на фіксацію нотного тексту весільних пісень (Я.Плосайкевич та Я.Сенчик, Г.Тандюра). Після тривалої перерви з'являються праці наукового характеру: "Весілля", видане у 2-х книгах (упорядники М.Шубравська, О.Правдук), "Весільні пісні" (у двох книгах) із серії "Українська народна творчість" (1982) (упорядники М.Шубравська, А.Іваницький). Весільну обрядовість Поділля розглядала у дисертаційному дослідженні (2004) С.Козяр (С.Маховська). Існуючі записи весільної обрядовості Хмельниччини свідчать про те, що вони здійснювалися в переважній більшості аматорами, найбільша увага зверталася на матеріали Тернопільської та Вінницької областей. Здебільшого у збірниках було подано лише тексти пісень або

тексти з невдалою транскрипцією музичного матеріалу.

У другому підрозділі *"Весільна обрядовість у власних записах"* весільний обряд характеризується як цілісне драматичне дійство. Аналізуються записи із сіл Нетечинці, Гоголі, Пилипи-Олександрівські Вільковецького району, Баламутівка Ярмолинецького району, Коржівці, Мазники Деражнянського району, Буглаї, Адампіль Старосинявського району Хмельницької області. Акцентується увага на моментах збереження і редукції "кістяка" розвитку таких обрядових дій: сватання, заручин, випікання короваю, дівич-вечора з вінкоплетинами, розплітання коси, запросин на весілля, посагу тощо. Для здійснення аналітичної роботи використано 366 варіантів весільних пісень.

Домінантними групами весільного обряду, записаного в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. на Хмельниччині, є пісні, що виконуються в основних компонентах весілля: за столом (96), при весільних "переходах" (92), на вінкоплетинах (35), при розплітанні коси (31), під час випікання короваю (28), завиванні гільця (20), посагу молоді (11), "скупщини" дружок (10). Остаточо виходять з ужитку пісні, виконувані на заручинах, під час запросин на весілля. Як видно із вищенаведених даних, в досліджуваному регіоні переважають пісні, виконувані за столом та під час весільних "переходів". Редукуються ритуали випікання короваю, завивання гільця, розплітання коси, вінкоплетини, посагу молоді. Трапляється виконання на весіллі позаобрядових ліричних пісень. Перебуваючи у фольклорних експедиціях, ми спілкувалися із 45-ма інформаторами жіночої статі різного віку. Наймолодший інформаторці під час запису було 44 роки, а найстарший виповнилося 84. Записи пісень (у тому числі весільних) здійснювалися в звичайних ситуаціях, а також під час виконання обряду (безпосередньо під час весілля). Найбільша кількість інформаторів була віком 60-70 років (19); 10 інформантів мали 50-60 років, 12 – 70-80 років; 1 інформаторка представляла середнє покоління (40-50 років). Двоє інформаторів мало понад 80 років.

Матеріал, записаний нами від жінок різних професій містечкової та сільської місцевості, представлений таким чином: найбільшу кількість пісень записано від буряківниць (30 чоловік), далі – від учителів (3, у тому числі від одного директора школи), медпрацівників (2), працівників культосвітньої сфери (2), працівників ферм (3 доярок, 1 завскладом), бухгалтера (1), пасічника (1), технічної працівниці (1), куховарки (1).

У підрозділі порівнюються описи весілля, опубліковані в збірках матеріалів різних авторів, що представляють різні райони як Східного, так і Західного Поділля: Р.Скалецького, М.Руденко, Ю.Сіцінського, О.Правдюка, Г.Танцюри та ін. з особистими фондами автора дисертаційного дослідження. Це дозволило простежити за трансформаційними процесами, що відбулися у фольклорі одного середовища в межах різночасових

етнокультурних зрізів. Як показав аналіз, сучасні записи весільного обряду, порівняно з опублікованими в джерельній літературі при деяких спільних ознаках зазнають змін: позбувшись багатьох композиційних елементів, обряд спрощується, утримуються лише головні компоненти: сватання, випікання короваю, завивання гільця, вінкоплетини, розплітання коси, запросини на весілля, шлюб, посаг, святкові трапези, понеділкові гуляння.

У третьому підрозділі "*Регіональні особливості весільних пісень з Хмельницького Поділля*" зроблено спробу визначити характерні особливості регіонального музично-виконавського стилю, без яких неможливо зробити структурний аналіз його компонентів. Весільні пісні було записано й транскрибовано з метою систематизації, в основу якої покладено дію пісенної парадигми як сукупності варіантів та їх ідентифікацію на генетичному, синонімічному та типологічному рівнях. У процесі студіювання весільної пісенності Хмельниччини варіанти пісень порівнювалися, аби виявити стабільні та мобільні елементи наспіву.

Аналіз пісень на рівні ритміки, ладу й фактури, виявив їх незмінну основу – інваріант. Зроблено спробу окреслити звукоряди, притаманні досліджуваному середовищу у формі таблиць, а також встановити ладотональні уподобання у співі південних та південно-східних районів Хмельницької області. Таблиці ґрунтуються на базі 310 мелодій.

Для подільських весільних пісень характерні мелодії невеликого обсягу – в межах трихорда-гексахорда з кінцевим тоном, переважно, на першому ступені (лише деколи – на другому); розширення амбітусу відбувається шляхом додавання нижньої кварти, секунди або обидвох цих ступенів. У ладах іонійського нахилу превалуючою моделлю є пентахорд у різних модифікаціях (51 зразок – 14%). Не менш вживаний – гексахорд з модифікацією приставних звуків (48 зразків – 13%), дещо менше зустрічається тетрахордна ладова модель з різними її проявами (30 зразків – 8%). Лади еолійського забарвлення властиві 83 весільним пісням (23%). Найуживанішим серед них є пентахорд з різними його видозмінами (55 пісень – 15%), далі – гексахордна ладова модель (22 пісні – 6%). Менш уживаними є модифікації тетрахорда (5 пісень – 1%). Трихорд представлений лише 1 пісенним зразком.

Варіабельність 3 ступеня – характерна риса подільської весільної мелодики. Вона властива 90 весільним пісням (25%).

Весільній пісенності досліджуваного регіону властивий монодичний спів (унісонний), що склався в одноголосій музиці і є однією з раних ладових форм, аналогічний до церковного співу християнського обряду. У переважній більшості весільних пісень простежується тенденція до чіткого відчуття кінцевого нижнього тону – головної ознаки модального мислення.

В меншій кількості випадків з'являються приклади завершення весільних пісень на другому тоні.

У четвертому підрозділі "*Мелодичні парадигми весільних пісень*" зроблено спробу охарактеризувати типологію парадигматики весільних пісень. На підставі аналізу 366 весільних пісень із семи сіл Хмельницької області (сс. Адампіль, Буглаї Старосинявського району, Баламутівка Ярмолинського району, Мазники, Коржівці Деражнянського району, Пилипи Олександрівські, Нетечинці Віньковецького району) виведено 8 типових мелодичних парадигм (мелодичних типів), наявність яких пояснюється сформованим модусом мислення досліджуваного середовища.

Тип А (1)² властивий 89 пісням (деколи має варіативні зміни), що записані в п'яти селах: Пилипи Олександрівські, Мазники, Коржівці, Нетечинці, тобто він представляє 24,3% аналізованого матеріалу. Ці пісні побудовані на нерівноскладовій ритмічній структурі шести-семискладового вірша. Даний тип характеризується відносною стабільністю віршових рядків, а їх збільшення відбувається за рахунок появи аплікаційних елементів (сполучників, вигуків тощо). Така версифікаційна змінність властива розвитку строфічної будови весільних пісень в цілому. Тип А стабільної композиційної будови, віршового ряду і має ознаки паратактичності. Лад – еолійський пентахорд (часто з варіабельним 3 ступенем):

$$3^{\flat} 5^{\flat} 4^{\flat} 3^{\flat} 2^{\flat} / 5^{\flat} 3^{\flat} 1 / 3 5 3 5^{\flat} 3^{\flat} 1 / 3^{\flat} 5 4 3^{\flat} 4 5^{\flat} / 5^{\flat} 4 3^{\flat} 2^{\flat} 1^{\flat} //.$$

Тип Б (2) зафіксовано у 39 піснях (сс. Адампіль, Коржівці, Буглаї, Баламутівка), що складає 11%. В його основі лежать нерівноскладові нецезуровані та цезуровані одно- або двоколінні (з цезурою після третього-четвертого складу) вірші, що в цілому утворюють строфи-тиради (містять від 4-х до 7-ми віршів). Він піддається варіантним видозмінам у ритміці і мелодії. Його можна умовно розподілити на чотири різновиди. В переважній більшості мелодія бере свій початок з 5 ступеня ладу, перший вірш (крім двох випадків) завершується 2 ступенем, а закінчення строфи припадає на 1 ступінь. За ладовими характеристиками цей тип становить пентахорд із варіабельним 3 ступенем:

$$5^{\flat} 4^{\flat} / 4^{\flat} 3^{\flat} 2^{\flat} / 5^{\flat} / 5^{\flat} 4 3 1 / 3 4 5^{\flat} / 5^{\flat} 4 3 1 / 1^{\flat} 4^{\flat} / 4 3 5^{\flat} / 5^{\flat} 4 / 3^{\flat} 2^{\flat} 1^{\flat} //.$$

Тип В (3) властивий 22 зразкам (сс. Мазники, Пилипи Олександрівські, Баламутівка), тобто 6 % від аналізованого матеріалу. Він становить собою чотирирядкову строфу, яка деколи розширюється за рахунок повторення мелодії одного із віршів. Вірші є нерівноскладовими двоколінними

² Подаються модельовані варіанти мелодії на основі узагальнення мелодичних моделей. Надрядкові знаки біля цифр означають кількість повторень даного звуку та знаки альтерації.

(восьми-десятискладовими з цезурою після п'ятого, шостого або сьомого складів) або триколініними (з цезурою після четвертого та восьмого складів). Закінчення віршів мають характерне кадансування: 5 6(4) 5 (рух мелодії на 4 ступінь, властивий лише весільним пісням с. Мазники), завершальні вірші – 2 1². За амбітусом він охоплює іонійський пентахорд:

5 4 5 4 3 1/ 5 6 5/ 5 3 5 4 3 1/ 5 6 5/ 5² 4 3 1/ 5 6 5/ 5 4 5 3²/ 2 1²//.

Тип Г (4) – 20 пісень (сс. Мазники, Пилипи Олександрівські), що складає 5,5%. Строфа цього типу – тривіршова, в основі ритмічної форми лежить семискладник (часом, через збільшення складів, він розширюється до восьмискладника з цезурою посередині, утворюючи двоколінійний вірш). За амбітусом тип Г охоплює іонійський тетрахорд:

1 3 2 4 3 2²/ 3² 1 4 3 2 1/ 3 4 3² 2 1²//.

Тип Д (5) представляє 19 пісенних варіантів (сс. Адампіль, Буглаї, Нетечинці, Баламутівка), що складає 5% від загальної кількості аналізованого матеріалу. Цей тип має стабільну трирядкову форму з нецезурованим семискладником, але через додавання аплікаційних елементів вона стає подекуди восьмискладовою з цезурою після четвертої складовоти. Тут мелодія часто починається із субкварти. Діапазон наспіву – в межах іонійського тетрахорда:

V 1 2 4 3 2²/ 3³ 4 3 2 1/ 3 4 3² 2 1²//.

Тип Е (6) виявлено у 17 варіантах (сс. Мазники, Адампіль, Баламутівка, Пилипи Олександрівські, Буглаї) – 4,9% від усього матеріалу. Цей тип базується на чотиривіршовій строфі, яка складається, переважно, з двоколінійних восьми-, дев'ятискладових віршів із цезурою після 3,4,5 складів. Ладовою моделлю типу Е є іонійський гексахорд. Наприклад:

3 5² 6 5/ 5 4 3/ 5² 6 5 3/ 2 1²// 4 3 4 5/ 5 4 3 2 1/ 2 3 4 3 2 1²//.

Тип Є (7) властивий 14 пісням (сс. Мазники, Адампіль, Пилипи Олександрівські, Коржівці, Нетечинці), тобто складає 4%. Найчастіше цей тип характеризує тривіршова строфа. Кількість складів у віршах коливається від восьми до дев'яти і має сталу цезуру після четвертого складу. Особливістю цього типу є початковий тон мелодії, що починається із субкварти, а також закінчення на 2 ступені. Ладозвукоряд пісень – еолійський пентахорд, який розширюється через додавання нижньої кварта (с.Мазники). В усіх інших випадках – гексахорд такого ж забарвлення з субквартою:

V 1 2²/ 4 5 6 5/ 5² 4 5/ 4 3² 2 1/ 4 5³/ 4² 3² 2²//.

Тип Ж (8) охоплює 8 пісень (сс. Мазники, Пилипи Олександрівські, Нетечинці), що становить 2,5%. Йому властива двовіршова строфа, яка складається з трьох пісенних колін, кількість складів у яких коливається від одинадцяти до тринадцяти, з цезурами після четвертого (п'ятого). Розгор-

тання мелодії відбувається в амбітусі сексти. Цьому типу характерний гексахорд іонійського нахилу:

3 5 6 5 / 5 4² 5 3 / 2 1² / 5 4 3 5 / 5 4² 5 3 / 2 1²//.

Решта 138 пісень (38% від аналізованого матеріалу) представлені поодинокими зразками.

У п'ятому підрозділі "*Пісенні парадигми та їх просторові модифікації*" досліджуються пісенні парадигми весільних пісень, враховуючи їх варіативні видозміни, на матеріалі власних записів та записів, що містяться у друкованих джерелах з Хмельниччини, Вінниччини та Тернопільщини.

Тут розглядаються пісенні парадигми "Ніхто не вгадає" (4 варіанти), "Стільця, матінко, стільця" (10 варіантів), "Місяцю рогазорий" (6 варіантів), "Дай, мати, до коси масла" (7 варіантів), "Встаньте, буяри, встаньте" (5 варіантів), "Як в перший раз, як в Божий час" (14 варіантів), "Летять галочки у три рядочки" (6 варіантів), "Лети, лети, соколеньку" (5 варіантів), "В'ється гіленько гладко" (6 варіантів). Варіанти аналізуються і порівнюються з точки зору пісенної та ритмічної форми, складочислової будови, мелодичного контуру, ладозвукоряду, обрядової приналежності, засобів поетики. В ідентифікації пісенних варіантів встановлюються генетичний та синонімічний рівні споріднення³.

Порівняльний аналіз весільних пісень Хмельниччини, Вінниччини, Тернопільщини дав змогу констатувати, що дія пісенної парадигми в межах однієї етнографічної зони (Поділля) не виходить за рамки стабільних елементів ритміки і мелодії, інваріанта вербального тексту. З усіх жанрів, що траплялося нам записати, весільний обряд є найбільш сталим, змінюються та редукуються в ньому лише певні обрядові дії.

Третій розділ "Стильова характеристика календарно-обрядового фольклору Хмельниччини" складається з чотирьох підрозділів. Сучасна подільська народнопісенна традиція, зберігаючи питомі особливості, зазнала впливу внутрішніх та зовнішніх факторів, що позначилися на її розвитку. На змінність автохтонного фольклору впливали соціально-історичні та політичні умови життя подолян – регіону перехресних впливів Заходу та Сходу. Через урбанізаційні процеси посилюється вплив міської культури на сільський устрій життя. Нині зовнішніми чинниками впливу є радіо, кіно, телебачення, звукозаписувальна апаратура, що звужують автентичне і розширюють вторинне функціонування фольклору. До внутрішніх чинників впливу відноситься діяльність аматорських співочих колективів, які діяли при клубах (домінуючими в їхньому репертуарі були ліричні та жартівливі

³ Таку класифікацію обґрунтовано С.Грицюю та застосовано О.Смоляком (Смоляк О.С. Трансформація пісенного фольклору Західно-Подільської Наддністрянщини (На матеріалі збірника Й.Роздольського-С.Людкевича "Галицько-руські народні мелодії" та власних записів). Автореф. дис... канд. мист.: 17.00.03 / НАНУ ІМФЕ. – К., 1992. – 24 с.)

пісні), впровадження нових свят, що модернізували давні, вплинувши на традиційну народну пісню. В умовах сучасності спостерігаємо інтенсивне зменшення питомої ваги і ступеня активності функціонування в народно-виконавському процесі календарно-обрядових пісень. Натомість, активізуються нові необрядові пісні. З обрядової творчості найбільшого поширення набуло традиційне весілля, пісні зимового та весняного календарних циклів.

У першому підрозділі "*Пісні зимового календарного циклу*" аналізуються дохристиянські колядки, коляди християнського змісту та щедрівки, записані в сс. Хропотова Чемеровецького, Адампіль, Буглаї Старосинявського,⁴ Пилипи Олександрівські, Осламів, Нетечинці, Женишківці, Охрімівці, Петрашівка, смт. Віньківці Віньковецького, Мазники, Коржівці Деражнянського, Пільний Олексинець, Слобідка Сатанівська, Варівці Городоцького, Баламутівка Ярмолинецького районів Хмельницької області. Загальна кількість записів – 68 пісень. Із них – 26 дохристиянських колядок, 11 щедрівок, 31 колядка християнського змісту, а також 6 віншувань.

Дохристиянські колядки та щедрівки, зберігаючи свої стабільні елементи, все більше забуваються, переходять у літературну творчість, правда, часто знову повертаються в народ.

Серед наших записів 12 дохристиянських колядок адресовано дівчині, 4 – господарю, 3 – хлопцеві. Щодо ритмічної форми колядки поділяються на дві групи. Першу, найбільшу, групу складає цезурований десятискладник (5+5) з приспівом або без нього; другу – 11-17-складові ритмічні форми.

Формотворчими моделями дохристиянських колядок є колон з приспівом – АП, дворядкова пісенна форма – АВ, дворядкова варіаційна форма з внутрішнім приспівом – АПА', дворядкова варіаційна форма з внутрішнім та зовнішнім приспівом – АПА'П, дворядкова форма з внутрішнім та зовнішнім приспівом – АПВП, трирядкова варіаційна форма – АА'А''.

Дохристиянські колядки переважно представляють вузькооб'ємні ладозвукоряди (пентахорд та гексахорд іонійського та еолійського нахилів, часто з субсекундою та субквартою і хроматизованим 4 ступенем). Поодинокі зразки розгортаються у межах двох вузькооб'ємних звукорядів, деякі тяжіють до октавного звукоряду з гармонічним способом мислення.

Для порівняльного аналізу використовувалися колядки з різних регіонів України, опубліковані в доступних джерелах. У цьому випадку простежувався рівень споріднення географічно та хронологічно віддалених варіантів тих же пісенних парадигм. Його характеристичними ознаками є спільний словесний текст, аналогічність силабічної будови вірша, подібність ритмоструктур пісенних колін, деяка відмінність мелодії.

⁴ Записи із особистого архіву Цимбалюк С.Д. Архів не упорядкований.

Колядки християнського змісту серед нашого матеріалу представляють 31 зразок, записаний у селах Хропотова Чемеровецького, Осламів, Охрімівці, Нетечинці Віньковецького, Адампіль, Буглаї Старосинявського, Баламутівка, Перегінка Ярмолинецького районів Хмельницької області.

Формотворчі моделі цих пісень складають дворядкова варіаційна форма з приспівом АА'П, дворядкова варіаційна АА', дворядкова репризна форма ||:АВ:||, чотирирядкова форма з приспівом ААВВ'П. Звернено увагу на те, що кількість складів у віршах коливається від 7-ми до 18-ти. Вірші в основному семискладові 4+3, восьмискладові 4+4, десятискладові 5+5, двадцятискладові 6+6.

Характерною рисою ритмічної організації колядок християнського змісту Хмельницького Поділля є авгментовані закінчення. Вони загалом властиві й для дохристиянських колядок. Це свідчить про близькість типів ритмічної організації як церковних коляд, так і традиційних народних.

Амбітус коляд християнського змісту, в основному, охоплює пентахордні та гексахордні звукоряди. Повсюди бачимо розширення амбітуса через додавання субсекунди та субкварти, що надає мелодії урочистого характеру звучання. Серед комбінованих ладових систем трапляються автентичне поєднання двох тетраходів, а також автентичне поєднання гексахорда з тетраходом. Наявність широкооб'ємних та комбінованих ладів у колядках християнського змісту свідчить про орієнтацію їхніх первісних авторів на гармонічний спосіб мислення та про вплив на них новітньої церковної музики. На центрально-подільському терені переважає двоголосе виконання коляд християнського змісту способом терцової втори.

У процесі записування пісень зимового календарно-обрядового циклу виявлено тенденцію виходу щедрівок з ужитку. Серед нашого матеріалу вони представлені лише 12-ма зразками. Записи щедрівок можна укласти в дві групи: перша становить восьмискладовий цезурований вірш з приспівом або без нього, друга – триколінні тринадцяти-п'ятнадцятискладові вірші. Пісенна форма аналізованих щедрівок розвивається за взірцем вірша-колона А, вірша-колона з приспівом АП, дворядкової варіаційної форми АА' та дворядкової АВ.

Для щедрівок притаманна силабомелодична модель, яка двічі поєднує пірхій із спондеєм: (висхідний йонік), антиспаст: , а також традиційні колядкові форми: , .

Ладова модель аналізованих щедрівок обмежується іонійськими тетраходом, пентахордом та пентахордом із субквартою.

У другому підрозділі "*Структура пісень весняного календарного циклу*" аналізується народнопісенний матеріал, записаний під час фольклорних експедицій (65 пісень з 14-ти сіл Хмельницької області. У селах Буглаї та Баламутівка пісні весняного календарного циклу місцеві жителі

називають веснянками, в с.Гоголі – гаїлками, в усіх інших – гаївками. Лише у с. Пилипи Олександрівські з чотирнадцяти весняних пісень одну назвали веснянкою, а всі решта – гаївками. Найбільшу кількість пісень весняного календарного циклу записано в с. Пилипи Олександрівські (14), смт. Вільківці (13), с. Нетечинці (11), с. Мазники (14), с.Баламутівка (13).

Для весняних обрядових пісень досліджуваного терену властиве розмаїття пісенних форм, де найбільш уживаними є вірш-колон А, вірш-колон АП із приспівом, дворядкова варіаційна форма А(п)А з внутрішнім приспівом; дворядкова варіаційна форма АА', АА'П (з приспівом), ЗАА'(з заспівом); дворядкова АВ. Форма колон, яка вважається початковим етапом співоповідлення, виявилася найдієвішою в гаївках Хмельницького Поділля. Дворядкова варіаційна форма АА' також часто трапляється в аналізованому народнопісенному матеріалі (49%). Ця форма характеризується рівноскладовістю, вірші укладаються в симетричні строфи. Найчастіше зустрічаються семискладові вірші з внутрішньою цезурою (3+4), (4+3) та восьми-складові (4+4).

Дворядкова форма АВ властива 11-ом гаївкам з досліджуваного терену (17%). Поодинокими зразками (близько 6% від загальної кількості пісень) представлена трирядкова форма АВС та астрофічна восьмирядкова форма.

Силаборитміка і строфіка центрально-подільських гаївок розгортається, передусім, навколо простих речитативних фігур (дипірихія, диспондея тощо) протягуванням останніх складонот (анapestична, диямбічна сканзія, висхідний йонік).

У процесі ладового аналізу гаївок ми визначили найуживаніші амбітуси пісень: пентахордна модель (з різними модифікаціями) – 29 пісень (майже 45%); удвічі менше гексахордна (з різними модифікаціями) – 14 пісень (майже 23%); не поступається їй тетрахордна модель (з різними модифікаціями) – 12 пісень (майже 19%); малою чисельністю представлений трихорд (з різними модифікаціями) – 7 пісень (9%); комбіновані ладові системи зафіксовано лише в трьох зразках (4%).

Найпоширенішими хореографічними елементами, якими супроводжується виконання пісень весняного обрядового циклу Хмельницького Поділля, є коло з учасниками в середині або без них, ключ (переважно "кривулька"), два ряди (двошеренгові, мостові). Питому вагу складають ігрові гаївки.

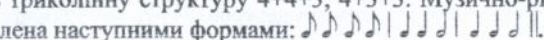
Розглядаються пісенні парадигми "Кривий танець" (21 варіант), "Огірочки" (25 варіантів), "Жучок" (14 варіантів). Аналіз цих пісенних парадигм показав, що спорідненість їхніх варіантів зі Східного та Західного Поділля генетична та синонімічна. Це дає підставу стверджувати, що пісенні парадигми в межах однієї етнографічної зони, навіть довший час

роз'єднаної політичними кордонами, утримують стабільні елементи і є цілісними у своєму генетичному розвитку.

У третьому підрозділі "*Пісні літнього календарного циклу*" аналізуються купальські пісні. Вони представлені невеликою кількістю зразків. Проаналізовано 22 пісні, що супроводжують свято Івана Купала. Серед цього матеріалу ми виділили чотири групи купальських пісень. Першу, найбільшу, групу пісень (16) становлять твори з дворядковою строфою, складочислової структури 5+4, мелодичної форми АВ, АА' без приспіву. Вона має три силабомелодичних різновиди:

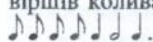
Друга група (4 пісні) аналогічна з петрівчаними піснями. Головними її особливостями є дворядкова строфа з мелодичною формою АВ. Вірші творять триколіну структуру 4+4+3, 4+3+3. Музично-ритмічна модель представлена наступними формами:

Ладозвукорядна основа цього типу наспівів базується на оліготонічних моделях переважно еолійського нахилу, що завершуються в усіх випадках на нижньому устої.

Усі інформатори, з якими ми спілкувалися, виконували пісні поза обрядом. Отже, записи в умовах природного виконання пісень відсутні. На Поділлі, як можна судити із сучасних експедиційних досліджень території, купальський обряд відмирає, а сучасні святкування відбуваються за спеціально розробленими сценаріями.

У четвертому підрозділі "*Обжинкові пісні*" проаналізовано 41 обжинкову пісню: 16 – із с.Мазники, 13 – із с.Пилипи Олександрівські, 6 – із с.Баламутівка, по 3 – із сіл Охрімівці та Нетечинці. Для обжинкових пісень зі Східного Поділля властиві семискладові вірші (3+4, або 4+3). Кількість віршів коливається від 3-х до 7-ми. Спільним елементом є ритмоформула

Амбітус більшості пісень розгортається в межах іонійського тетра хорда, подекуди з приставними звуками (субсекундою та субквартою).

У сс.Пилипи Олександрівські, Мазники існувала традиція на "зажинки" колядувати біля першого зжатого снопа, на "обжинки" – "зав'язувати бороду", плести вінок, у який вбирали наймолодшу (найгарнішу, роботящу) дівчину.

Четвертий розділ "*Ліро-епічні пісні*" присвячений аналізу пісенних парадигм балад та їх просторових модифікацій. У фольклорних експедиціях зверталася увага інформаторів на виконання "довгих пісень"⁵. Таким чином, записано 28 пісень цього жанру у сс. Пільний Олексинець (4), Варі-

⁵ В експедиції у сс. Пільний Олексинець, Варівці Городоцького району брала участь С.Й.Грица, особливу увагу звертаючи на записи "довгих пісень".

вці (5) Городоцького, Коржівці (2) Деражнянського, Пилипи Олександрівські (3), Гоголі (2), Нетечинці (3), Женишківці (1), Охрімівці (1), смт. Вільківці (6) Вільковецького, Баламутівка (1) Ярмолинецького районів Хмельницької області. Найбільшу кількість балад записано від інформаторів-соціалістів (11); дещо менше (7) – від жіночих гуртів.

Відображення у баладах конфліктних ситуацій загальнолюдського характеру з їх причинно-наслідковими зв'язками дозволило систематизувати сюжети пісень у три групи: 1) про кохання та дошлюбні відносини (особисті взаємини); 2) про сімейні взаємини і конфлікти; 3) про взаємини і конфлікти на тлі соціальних та історичних обставин. У зафіксованому матеріалі є 15 балад про сімейні взаємини та конфлікти; 10 сюжетів – про кохання та дошлюбні взаємини; найменш репрезентованою виявилася третя тематична група – про взаємини і конфлікти на тлі соціальних та історичних обставин (3 балади).

Як і в попередніх розділах, балади розглядаються в порядку складочислової будови строфи; подається і стислий зміст аналізованих творів. Найпростішим виявом парної ритмічної повторності є віршова будова 4+4, таким віршем складена велика кількість давніх побутових балад. У нашому дослідженні він представлений у 11-ти пісенних зразках (із 27-ми).

Типовими пісенними формами є дворядкова варіаційна AA' – 14% (4 пісні), її модифікація з автоматичним повтором другого вірша A||:A':|| (36%) охоплює 10 пісень; трирядкова варіаційна форма AA'A'' – 10,7% (3 пісні); дворядкова форма АВ – 14% (4 пісні), її модифікація з автоматичним повтором другого речення A||:B:|| – 3,6% властива 1 пісні. Усі інші – трирядкові та чотирирядкові зустрічаються лише в поодиноких зразках.

Строфи – переважно ізометричні, укладені семискладовим віршем з цезурою після четвертого складу 4+3 – 7% (2 пісні); цезурованим восьми-складником 4+4 – 28,6% (8 пісень); цезурованим десяти-складником 5+5 – 10,7% (3 пісні), десяти-складником з цезурою після четвертого складу 4+6 – 3,6% (1 пісня), десяти-складником з цезурою після шостого складу 6+4 – 7% (2 пісні). Одинадцяти-складник 6+5, дванадцяти-складник 6+6, тринадцяти-складник 4+4+5 та чотирнадцяти-складник 4+4+6 зустрічається рідко (лише в одному-двох зразках). Пісень із гетерометричними строфами записано незначну кількість. Їх різновидами є восьми-складник у першому вірші та дванадцяти-складник у другому: 4+4//4+4+4; одинадцяти-складник у першому та дванадцяти-складник у другому: 5+6//6+6; десяти-складник у першому та дванадцяти-складник у другому: 4+6//6+6; семискладник у першому, восьми-складник у другому, дванадцяти-складник у третьому та восьми-складник у четвертому 3+4//4+4//6+6//4+4. Двічі зустрічається строфа з дванадцяти-складовим першим віршем і чотирнадцяти-складовим другим: 6+6//4+4+6.

Найпоширенішою ладозвукорядною моделлю виявився еолійський гексахорд та його модифікації – 46,7% (13 пісень). Часто вживається еолійський пентахорд з приставними нижніми та верхніми звуками (10 пісень) – 17,2%. Тетрахордна ладозвукорядна модель представлена двома варіантами: іонійського нахилу з субквартою – 3,6% (1 пісня), еолійського нахилу – 3,6% (1 пісня). Мелодика двох балад (7%) розгортається в комбінованих ладозвукорядах. Широкооб'ємні звукоряди властиві чотирьом пісням: іонійський – 3,6% (1 пісня), еолійський – 7% (2 пісні), фригійський – 3,6% (1 пісня). Панівними в ліро-епічних піснях Поділля є лади еолійського нахилу.

Зафіксовані автором балади розглядаються в порівнянні із тими, що надруковані в фольклорних збірниках попередників. Між ними виявлено генетичний (варіанти з близької території), синонімічний та типологічний рівні споріднення (варіанти з віддаленої території).

Баладні сюжети зустрічаємо у календарно-обрядовому та родинно-обрядовому фольклорі, зокрема в гаївках та весільних піснях, що свідчить про походження найдавнішої слов'янської народної балади з обрядової поезії (П.Лінтур).

У *"Висновках"* зазначено, що сучасна подільська народнопісенна традиція, зберігаючи питомі особливості, зазнала впливу внутрішніх та зовнішніх факторів. На трансформацію пісенного репертуару впливають періодичні видання, що містять фольклор різних етнічних регіонів України. Зовнішніми чинниками впливу є радіо, кіно, телебачення, звукозаписуюча апаратура. До внутрішніх чинників впливу відноситься діяльність співочих колективів, які діяли при клубах (домінуючими в їхньому репертуарі були ліричні та жартівливі пісні), впровадження працівниками Центрів народної творчості нових свят, що модернізують давні та негативно впливають на традиційну народну пісню.

Аналізуючи сучасні записи фольклору на Хмельниччині, спостерігається зменшення питомої ваги і ступеня активності функціонування в сучасному народновиконавському процесі календарно-обрядових пісень. Натомість активізуються нові необрядові жанри. 814 народнопісенних зразків, зафіксованих автором дослідження у 17-ти населених пунктах Хмельницької області, за жанровою приналежністю розподіляються на: обрядові весільні пісні – 421 зразок (51,7%), пісні весняного календарного циклу – 111 зразків (13,6%), пісні зимового календарного циклу – 68 зразків (8,35%), пісні літнього календарного циклу 63 зразки (7,7%), ліро-епічні пісні (балади) – 28 зразків (3,4%), пісні інших жанрів – 123 зразки (15,3%).

З усіх обрядових пісень доволі стабільно функціонують весільні. Вони зберігають сталий каркас та формотворчі елементи, втрачаючи при цьому дрібні композиційні елементи. Чільне місце в музиці сучасного подільського весілля займають 8 типових пісенних парадигм (мелодичних типів), що

його обслуговують та є свідченням збереження цього народномузичного жанру.

Такі календарно-обрядові пісні, як колядки та щедрівки, зберігаючи свої стабільні елементи, все більше забуваються, переходять у напливову культуру та в зміненому вигляді знову переходять у фольклорне середовище. У досліджуваному регіоні найпоширенішим жанром зимового календаря на сучасному етапі є коляди християнського змісту.

Пісні весняного календарного циклу, так само як і весільні, збереглися в більш-менш повному обсязі, утримуючи традиційні композиційні та хореографічні елементи. Аналіз декількох гаївкових пісенних парадигм довів генетичну та синонімічну спорідненість їхніх варіантів, що представляють Східне та Західне Поділля.

Купальська обрядовість (літній календарний цикл) сформувала так званий «Подільський діалект», але, зазнавши пізніх нашарувань, останнім часом має схильність до затухання та часто до повного зникнення.

Обжинкові пісні, маючи багато спільних рис із весільними, також активно виходять з ужитку.

Необрядові пісні, зокрема балади, позначені функціонально-гармонічними впливами. Сучасні варіанти, зафіксовані в досліджуваному регіоні, виявляють генетичний (найближчий) рівень споріднення із варіантами, записаними тут же дещо давніше (в середині ХХ ст.). Записані нами балади об'єктивно відтворюють сюжети, які були популярними на обстеженій нами подільській території протягом останнього століття. Вони свідчать, що такі балади, порівняно з тими самими з інших територій, виявляють тенденцію до зменшення сюжетної матриці.

Баладні сюжети зустрічаються у календарно-обрядовому (в гаївках) та родинно-обрядовому фольклорі (у весільних піснях).

Сьогодні традиційний народнопісенний репертуар поволі виходить з ужитку, але водночас все ще залишається важливим компонентом історичної пам'яті народу. Записаний та проаналізований фольклорний матеріал, усі його вищезазначені характеристики розкривають локальні особливості музичного фольклору Хмельницького Поділля в умовах сучасності. Результати дослідження можуть слугувати для доповнення картини цілісності українського фольклору, уявлення про його розвиток, сприяти подальшому етномузикологічному дослідженню регіонального фольклору і проведенню порівняльних студій.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ВИСНОВКИ

ДИСЕРТАЦІЇ ВИКЛАДЕНО У ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

1. Дудар О.О. Весілля з села Пилипи Олександрівські (слідами подільських записів) // Парадигматика фольклору: Ювілейний збірник з нагоди 70-річчя від дня народження доктора мистецтвознавства, професора Софії Йосипівни Грици. – Київ-Тернопіль, 2002. – С. 102–119.
2. Дудар О.О. Музичний фольклор Поділля у друкованих джерелах // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В.Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство. – №1(6). – 2001. – С. 80–84.
3. Дудар О.О. Пісні весняного календарно-обрядового циклу // Традиційна народна музична культура Західного Поділля: Збірник статей і матеріалів наукової конференції – Тернопіль: Астон, 2001. – С. 16–25.
4. Дудар О.О. Родинна та календарна обрядовість на сторінках часопису "Подольские епархиальные ведомости" // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В.Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство. – №2. – 2000. – С. 88–91.
5. Дудар О.О. Сильова характеристика ліро-епічних пісень Східного Поділля (за матеріалами фольклорних експедицій) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В.Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство. – №3(15). – 2005. – С. 100–112.
6. Дудар О.О. Весільні пісні Центрального Поділля // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В.Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство. – №2(17). – 2006. – С. 104–110.

АНОТАЦІЯ

Дудар О.О. Музичний фольклор Хмельницького Поділля (етномузикологічний та етносоціологічний аспекти дослідження). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України.

У дисертації досліджуються сучасні форми побутування народнопісенної традиції Хмельницького Поділля, визначається жанрова структура пісенного репертуару, його стильові особливості, подається характеристика інформаторів.

Робота є наслідком польових досліджень, здійснених автором упродовж 1997–2004 рр. Обстежено 17 об'єктів, від 44-х інформаторів записано 814

народнопіснених зразків різних жанрів (469 з них уміщено в окремому томі нотних додатків), що дало цілісну картину фольклору означеного регіону.

Записаний та проаналізований народнопісенний репертуар, усі його вищезазначені характеристики розкривають локальні особливості музичного фольклору Хмельницького Поділля в умовах сучасності. Результати дослідження можуть слугувати для доповнення картини цілісності українського фольклору і уявлення про його розвиток.

Ключові слова: Хмельницьке Поділля, календарно-обрядовий фольклор, родинно-обрядовий фольклор, ліро-епічні пісні, ладозвукоряд, пісенна парадигма, ритмічна форма.

АННОТАЦІЯ

Дударь Е.А. Музыкальный фольклор Хмельницкого Подолья (этномузыкологический и этносоциологический аспекты исследования). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.03 – музыкальное искусство. Институт искусствоведения, фольклористики и этнологии им. М.Т.Рыльского НАН Украины. – Киев, 2007.

В диссертации исследуются современные формы существования народно-песенной традиции Хмельницкого Подолья, определяется жанровая структура песенного репертуара, его стилистические особенности, дается характеристика информантов.

Работа – итог полевых исследований, выполненных автором на протяжении 1997–2004 гг. Исследовано 17 объектов, от 44-х информантов записано 814 народнопесенных примеров разных жанров (469 помещено в отдельном томе нотного приложения), которые составили целостную картину фольклора данного региона.

В диссертации даны исторические предпосылки формирования фольклорной традиции Подолья. Рассматривается геополитическое положение территории Хмельниччины (Центрального Подолья) как составной части Украины.

В работе изучен свадебный обряд на Хмельниччине. На основе 366 собранных автором песен определяются доминантные группы обряда, характеризуются информанты, прослеживаются трансформационные процессы, происходящие в фольклоре одной среды в границах разновременных этнокультурных срезов. Определяются характерные особенности регионального музыкально-исполнительского стиля на основе анализа его компонентов. Результат – кристаллизация 8 типичных мелодических парадигм (мелодических типов) как признаков сформированного модуса мышления.

Исследуется стилевая характеристика календарно-обрядового фольклора Хмельниччины (песни зимнего, весеннего, летнего и осеннего кален-

дарных циклов). Особое внимание уделяется определению внутреннего и внешнего факторов, которые оставили свой след на развитии современной подольской народнопесенной традиции, влияли на интенсивное уменьшение удельного веса и степени активности функционирования в народном исполнительском процессе календарно-обрядовых песен и активизации необрядовых жанров.

Здесь освещается жанр баллады, в частности, анализируются песенные парадигмы, которые рассматриваются в сравнении с теми, что были напечатаны в фольклорных сборниках предшественников. Среди них выявлены генетические (варианты близлежащих территорий), синонимические и типологические уровни родства.

Записанный и проанализированный народнопесенный репертуар, все его вышеуказанные характеристики раскрывают локальные особенности музыкального фольклора Хмельницкого Подолья в условиях современности. Результаты исследования могут служить для дополнения картины целостности украинского фольклора и представления о его развитии.

Ключевые слова: Хмельницкое Подолье, календарно-обрядовый фольклор, семейно-обрядовый фольклор, лирико-эпические песни, ладозвуко-ряд, песенная парадигма, ритмическая форма.

SUMMARY

Dudar O.O. Music folklore Khmel'nitsky Podillya (ethno-musical and ethno-social aspect of research).

Art studies PhD candidate thesis, speciality in music art 17.00.03. - M. Ryl'skogo Institute of art studies, folklore and ethnology at National Academy of Science of Ukraine. - Kyiv, 2007.

Thesis provide research of modern forms of existence of folk music traditions of Khmel'nitsky Podillya, identify genre structure of folk music repertoire and its stylistic peculiarities, provides characteristics of informants.

This work is the result of field research conducted by the author 1997 thru 2004. 17 sites were subject to research. 814 of folklore specimens of different genres were recorded from 44 informants (singers) (469 of them are placed in a separate additional book of notes) which provides an integral picture of folklore of the said region.

The recorded and analyzed folk music repertoire and all of its above-mentioned characteristics reveal local peculiarities of folk music of modern Khmel'nitsky Podillya. The results of the research can serve as a supplement to the integrity of a picture of Ukrainian folklore and idea about its development.

Key words: Khmel'nitsky Podillya, calendar-ritual folklore, family-ritual folklore, lyrical epic songs, sound line, song paradigm, rhythmic form.

Підписано до друку 17.04. 2007 р. Формат 60x84 1/16.
Папір офсетний. Гарнітура Шкільна. Друк офсетний.
Умовно-друк. арк. 0,9. Зам. № 5. Наклад 100 прим.

Редакційно-видавничий відділ
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
м.Тернопіль, вул. М.Кривоноса, 2, тел. 43-57-97

Ано

АВ 72.662

Мист.

1000 ONE

Мист